

DE VRIESOVY HISTORICKÉ ROMÁNY O MALÍŘÍCH

(Magdalena Kabelková - Úryvek z diplomové práce)

Mezi De Vriesovými historickými romány zaujímají zvláštní místo čtyři zromantizované biografie o malířích: Rembrandt (Rembrandt, 1931), Vincent v Haagu. Román z let 1881-1883 (Vincent in den Haag. Roman uit de jaren 1881-1883, 1972), vydaný původně v roce 1963 pod titulem Ziet, een mens! (Ejhle, člověk!), román Skřeti z podsvětí (Moergrobden, 1964), který se v roce 1973 objevil pod názvem Het Raadselrijk (Království plné záhad) a Torrentius. Het feest en de storm (Torrentius. Slavnost a bouře), jenž vyšel v roce 1998. Jak napovídá většina názvů, staly se předlohou literárních zpracování životy malířů Rembranta, Vincenta van Gogha, Hieronyma Bosche a Johanna van der Beecka neboli Torrentia. S výjimkou Vincenta van Gogha, po kterém se dochovalo značné množství kreseb, maleb a písemné dokumentace (velmi cenná je rozsáhlá sbírka jeho korespondence), jsou historické zdroje informací o ostatních třech umělcích jen velmi sporé. Tato skutečnost souvisí s vývojem statutu umění a osoby umělce, pravý kult osobnosti se plně rozvinul až v devatenáctém století, kdy se zájem začal soustřeďovat i na psychologii tvůrce uměleckého díla.

V případě Hieronyma Bosche se Theun de Vries kvůli nedostatku pramenů a zachovaných děl raději uchýlil k vytvoření literárního dvojníka, Melchiora Hinthama, jehož příjmení odvodil od vesnice poblíž _s-Hertogenbosche v Severním Brabantu. Volba pseudonymu pro hlavního představitele románu autorovi umožnila snadněji vyjádřit své vlastní vize a jako spisovatele, tzn. tvůrčího umělce, jej ochránila před kritikou z řad kunsthistoriků. Od volnomyšlenkářského malíře ze sedmnáctého století Torrentia dnes existuje již jen jedno kruhové zátíší, nedostatek vizuálních pramenů však De Vriesovi kompenzovaly alespoň části záznamů soudního procesu proti tomuto umělci a dochované anekdotické příběhy.

V románu Rembrandt byl spisovatel rovněž nucen řadu věcí doplnit, jelikož o malířově osobě toho není mnoho známo. Toto dílo bylo značně kritizováno, byly mu vytýkány historické nepřesnosti a nedostatečné vykreslení Rembrandtovy osobnosti. Pozdější romány o malířích si naopak vysloužily velmi příznivou kritiku. Ve svém pojetí umění a umělcovy osobnosti Theun de Vries vychází z velké části z názorů nizozemských uměleckých kritiků Justa Havelaara (1880-1930) a Alberta Plasschaerta (1874-1941), kteří se odmítavě stavěli k fundovanému, ale výhradně racionálnímu přístupu většiny tehdejších kunsthistoriků. Individualistický, citlivý pohled obou teoretiků posloužil de Vriesovi jako vzor pro vlastní osobitou, uměleckou interpretaci minulosti - romantické příběhy o svérázných, rebelských umělcích z minulosti jsou odrazem spisovatelova vlastního nitra. V každém z výše zmíněných historických biografických románů před námi autor otevírá jiné období z nizozemských dějin a vypráví pozoruhodný příběh o mimořádné, tvůrčí osobnosti z minulosti. Theun de Vries ve svých dílech vychází ze známého historického materiálu, ale vedle zpracovávání a interpretace daných skutečností současně využívá své představivosti. Díky kombinaci znalostí a talentu, propojením historicko-vědeckého přístupu s kreativitou, nám spisovatel nabízí dějiny v novém světle. Ať již jde o Melchiora Hinthama, Rembrandta, Vincenta van Gogha nebo Torrentia, všechny tyto literární postavy odpovídají de Vriesově romantické představě o umělci, která je zčásti založena na starých, známých příbězích o tvůrčích jedincích. Na druhé straně však autor do postav románových hrdinů promítá části ze své osobnosti a k tradici vytváření určitého obrazu umělce v podvědomí lidí tak připojuje i vlastní příspěvek. De Vriesovi malíři zrcadlí spisovatelovy zkušenosti a jeho pohled na svět, romány vedle vývoje hlavních protagonistů zachycují rovněž autorovo osobnostní a profesní zrání. V době vzniku Rembrandta byl De Vries příliš mladý na to, aby podal umělcův věrohodný portrét - hlavní postava a i ostatní figury jsou zobrazeny příliš všeobecně a povrchně. Také způsob vyprávění svědčí o tom, že se literát nacházel teprve na počátku své spisovatelské dráhy

V pozdějších třech románech již de Vriesovy názory dosahují ostrých kontur. Ve Skřetech z podsvětí promlouvá autorův hlas nejsilněji, ve Vincentovi v Haagu se spisovatel více soustředí na věrné zachycení historické postavy. Skřeti z podsvětí nabízejí nejnaléhavější kritiku společnosti, ve Vincentovi v Haagu De Vries kritizuje hlavně kapitalistickou společnost. Co se jazyka a zpracování tématu týče, působí Torrentius jako nejmladší román z uvedených čtyř nejmodernějším dojmem, psychologie umělce je zde podána zvláště působivě. I když každý román pojímá osud svého hrdiny pokaždé trochu jinak, jsou si zmíněná díla v mnohém ohledu podobná: všichni čtyři malíři vedou urputný boj proti nemilosrdnému okolí, jež jim do cesty klade různé překážky a snaží se potlačit jejich jedinečnost. Jsou to geniální rebelové, kacíři a vyvrženci společnosti, toužící po svobodě, spasení, ryzím, nezprofanovaném umění, lásce a spravedlnosti - hodnotách, které jsou nejdražší i samotnému autorovi. Otázky, s nimiž se v románech setkáváme, se tedy nevztahují pouze k daleké minulosti, ale apelují i na současné čtenáře.

Na závěr můžeme říci, že De Vriesovy romány mají dvojí charakter: na jedné straně nám dopřávají pohled do vzdálené, individuální, exotické minulosti, na druhé straně ale současnosti nastavují kritické zrcadlo a jsou tak vedle poutavého čtení zároveň i výzvou společnosti a prosbou za lepší svět.

Magdalena Kabelková (r.2004) :

Úryvek z diplomové práce Moergrobben: bezien tegen de achtergrond van het genre en van de overige schilderromans van Theun de Vries

Originál textu najdete na stránce <http://sweb.cz/ne-be/> v Bulletinu 2005/1 -

- nebo přímo Bulletin 2005/1 v PDF na adrese <http://sweb.cz/ne-be/2005-1.pdf>